

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г.С. СКОВОРОДИ

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МАТЕРІАЛИ

ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ:
ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ»

(28 травня 2021 року)

Харків – 2021

*Затверджено Вченою Радою історичного факультету
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди
Протокол № 9 від 26.04. 2021 року*

Українське державотворення: історичний аспект: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Харків, 28 травня 2021 р. – Харків:ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. – 278 с.

Редакційна колегія:

Гончарова О. С., канд. іст. наук, доцент, зав. кафедри історії України
Луценко М. В., канд. іст. наук, доцент кафедри історії України
Єгоршина О. О., ст. лаборант кафедри історії України

Збірник складено з тез доповідей, виголошених 28 травня 2021 р. під час роботи Всеукраїнської наукової конференції «Українське державотворення: історичний аспект». Тематика статей охоплює актуальні проблеми становлення національної державності 1917-1921 рр.; сучасні історіографічні концепції української революції та нові методологічні підходи до вивчення проблем української революції; національно-культурні питання як елемент державної політики доби революції; сучасні підходи до розбудови держави.

Видання розраховане на науковців, студентів, усіх, хто цікавиться історією України.

Тексти подаються в авторській редакції. За достовірність фактів, посилань, приміток, коментарів відповідає автор (автори) публікації.

©Автори публікацій, 2021

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, 2021

	О. Олеся.....	140
Лукашина Є.В	Проблеми державотворення в незалежній Україні.....	149
Луценко М.В.	Українська політична нація в контексті державотворення.....	156
Лютова А.В.	Монархія як форма державного правління.....	161
Ляшевська Г. І.	Гетьман П. Скоропадський та його оточення.....	163
Малініна Є. Р.	Значення ролі комунікації у політичному процесі.....	170
Малініна К. Р.	Зовнішня політика сучасної держави: основні підходи до визначення поняття.....	173
Мартінова І.С.	«Отаманщина» у спогадах сучасників.....	179
Моїсєєва Н. І.	Філософські сенси держави в епоху постмодерну.....	187
Небожина А. А.	Політична система суспільства.....	191
Ніколаєнко О.О.	Перші кроки радянської влади у справі охорони материнства й дитинства в Україні (1919-1920 рр.).....	197
Олійник О. М., Морозов С.В., Олійник М. М.	Міністри праці Української Народної Республіки (1917-1920 рр.).....	202
Омельченко Г. Ю.	Фактор національної ідентичності в державотворенні епохи модерну.....	211
Павліченко О. О.	Політична діяльність В. К. Липинського на Полтавщині у 1917 – 1918 роках.....	214
Перепелиця В.О.	Військова еліта доби визвольних змагань 1917-1921 рр.....	218
Серік О. О.	Державотворча роль науково-освітньої еліти доби Української революції 1917-1921 рр.....	225
Сизикова Н.	Політичні партії й партійні системи.....	232
Стренадко В.Р.	Політичне лідерство в сучасній Україні.....	235
Сур Ю. В.	Основні ідеології державотворення ХХ ст.....	242
Сюсюк Д.С.	Державотворча діяльність Михайла Грушевського (березень 1917 – квітень 1918 рр.).....	248
Твердохліб П. О.	Вибори в сучасній демократичній державі.....	253
Целуйко А.О.	Шляхи формування політичної еліти за доби визвольних змагань 1917-1921 років.....	261
Чернікова І.В.	Збереження пам'яток історії та культури Харківщини за часів Української Центральної Ради.....	268
Чурилова Г. В.	Суверенітет держави і національний суверенітет..	275

Ляшевська Г. І.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
історичний ф-т, ХНПУ ім.. Г. С. Сковороди

ГЕТЬМАН П. СКОРОПАДСЬКИЙ ТА ЙОГО ОТОЧЕННЯ

Науковий керівник:

Гончарова О. С.

канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри історії України

Одним із актуальних напрямів дослідження Гетьманату є характеристика правлячої еліти. Нині вчені тільки почали досліджувати її соціальний та національний склад, політичні погляди, соціокультурну та ментальну ідентифікацію, досвід попередньої адміністративної діяльності та з'ясовувати наскільки її освітні, професійні та управлінські якості відповідали потребам розбудови держави. Досить цікавим для дослідження є найближче оточення гетьмана Павла Скоропадського, визначення тих осіб хто мав безпосередній вплив на його світогляд і державно-політичну позицію. З огляду на це варто відтворювати біографії діячів уряду доби Гетьманату, розкриваючи їхню діяльність та внесок у розбудову Української Держави.

Важливим моментом було те, що корупції в оточенні гетьмана Скоропадського не було, адже до влади прийшли заможні люди (Липинський, Дорошенко, Шульгин, Костяківський, Василенко, Міхновський та ін.), які не тільки найбільше дорожили своїм чесним іменем, але й жертвували своїми статками на розвиток української справи [5, с. 47].

Однією з наближених осіб до П. Скоропадського був Федір Лизогуб (1851-1928) – виходець з досить відомого козацько-старшинського роду, людина з досвідом адміністративної роботи, колишній голова Полтавського губернського земства. Український громадсько-політичний і державний діяч.

Його батько був освіченою людиною, знавцем літератури і мистецтва товаришував з Тарасом Шевченко мав маєток в Седневі на Чернігівщині. У травні – листопаді 1918 р. [3, с. 133]. Лизогуб був головою Ради міністрів Української Держави гетьмана П. Скоропадського, та міністром внутрішніх справ (3 травня – 8 липня).

Міністр освіти, а з липня 1918 р. й віце-прем'єр, Микола Василенко (1866-1935) – український історик права, член ЦК партії кадетів. Він був також головою Державного Сенату. Василенко прагнув залучити на державну службу велику кількість висококваліфікованих фахівців. Він намагався раціонально поєднати українську та російську ідентичність. Це можна прослідкувати в його підходах до українізації та ставленні до російської мови. Зокрема він відзначав: «Ні про яку насильницьку українізацію не може бути й мови. Я за своїми переконаннями абсолютно далекий від насильницьких методів у сфері культури. Як керівник системи освіти приймав активну участь у відкритті українських державних університетів у Києві та Кам'янці-Подільському. Керував відкриттям: Української національної бібліотеки, Української академії наук, близько 50 шкіл, архіву, музею та театру [2, с. 120].

Антон Ржепецький (1868-1932) – міністр фінансів (травень – грудень), нащадок давнього польського шляхетського роду, до революції 1917-го – голова «Тетянінського комітету», створеного з метою допомоги біженцям. Безпосередньо сприяв розбудові української грошової системи, зміцненню української валюти, захищав українські економічні інтереси в переговорах з Німеччиною, але виступав проти українізації. Кадет та прихильник ідеї федерації з демократичною Росією. П. Скоропадський в спогадах писав, що Ржепецький беріг кожну державну копійку.

Перший міністр юстиції Української Держави Михайло Чубинський (1872-1943) – вчений-правник та публіцист, син визначного українського етнографа і фольклориста Павла Чубинського, автора гімну України. Кадет. Обіймав посаду міністра юстиції (8 травня – 24 серпня). Сприяв підготовці

законопроекту про заснування Української Академії наук, закону про громадянство. Чубинський був відомим вченим в області кримінального права, професором Харківського університету, одним з небагатьох міністрів, які володіли українською мовою. Проте відстоював побудову судової влади Української Держави за російським взірцем. Замість Генерального суду УНР був утворений Державний сенат. Він вважав неможливим українізацію судової системи з причини нерозвиненості української юридичної термінології.

Юлій Вагнер (1865-1945) – професор, ентомолог. Міністр праці Української Держави (3 травня – 24 жовтня) – створив біржу праці. Походив з німецької родини, яка підтримувала дружні стосунки з Михайлом Коцюбинським, Марко Вовчок, Іваном Тургенєвим. Член партії кадетів, «Українофоб». Був прихильником лібералізму, а не українізації та соціалістичної ідеології – через це мав багато політичних опонентів. П. Скоропадський вважав, що Ю. Вагнер не мав великого впливу в Раді Міністрів, бо мав м'який характер.

Міністр внутрішніх справ Ігор Кістяківський (1876-1940) також походив з відомої родини українських інтелектуалів, успішний московський адвокат і вузівський лектор. Він був близьким до одного з лідерів партії кадетів Сергія Муромцева. Водночас до революції співпрацював з українськими діячами та фінансово підтримував журнал «Украинская жизнь», редагований Симоном Петлюрою [6, с. 49].

До старовинного дворянського роду належав і Олександр Рогоза (1858-1919) – міністр військових справ Генерального штабу, генерал-лейтенант, командувач армією. Мав звання Генерального бунчужного. Він не вирізнявся «українством», проте чесно, настільки дозволяли умови, працював над створенням збройних сил Гетьманату, заохочуючи до цієї роботи ряд генералів та прихильників української державності. В умовах заборони німцями збільшувати чисельність армії головні зусилля міністерства спрямовувались на

посилення кадрового складу восьми стрілецьких корпусів, формування Сердюцької дивізії, відкриття військових шкіл.

Борис Бутенко (1877-1926) – український громадсько-політичний і державний діяч з Херсонщини, директор Подільської залізниці. Міністр шляхів Української Держави (3 травня – 14 листопада), при тому, що міжпартійна коаліція соціал-демократів, соціалістів-революціонерів та самостійників виступала проти призначення Бутенка на посаду міністра. «Українофоб», сприяв українізації Міністерства шляхів, за період перебування на посаді відновив роботу усіх залізниць, боровся зі страйками. Бутенко активно відстоював українізацію відомства, створив курси українознавства, галузеву термінологічну комісію тощо.

Етнічними українцями були міністр охорони здоров'я Всеволод Любинський – лікар-фармаколог, а також міністр продовольства Юрій Соколовський, полтавський земський діяч, кадет, якого В. Винниченко називав «руським малоросом» [1, с. 39].

Міністр ісповідань Василь Зеньківський (1881-1962) – філософ, психолог, публіцист. Перебував під впливом ідей Володимира Соловйова і Сергія Булгакова, професор Київського університету, відомий громадсько-релігійний діяч. У 1918 обійняв посаду міністра віросповідань уряду Скоропадського. Зеньківський порушував питання українізації богослужіння, зокрема перекладу Біблії та богослужбових книг на українську мову. Він стверджував, що на 7/8 був українцем, але «по вихованню і почуттях цілком і абсолютно належав Росії і це створювало для мене особисто постійні труднощі на обидва боки» [2, с. 11].

Можна дійти висновку, що склад Ради Міністрів, сформований в основному з етнічних українців, кадетський у партійно-політичному плані, відповідав уявленням Гетьмана про модель Української Держави та завдання ліберальних соціально-економічних реформ. П. Скоропадський у спогадах дав оцінки діяльності міністрів, включаючи й національно-ідентифікаційні характеристики.

Відсутність чітко визначеної національної програми, а також кадрового складу Ради Міністрів, переважно кадетів, дали привід лідерам соціалістичних партій негативно характеризувати нову владу і звинувачувати її в неукраїнському, самодержавному, реакційному характері.

Якщо формально етнічна та партійна належність основної частини Ради Міністрів була окресленою, то питання національної ідентифікації, та самосвідомості постійно поставали перед урядом. Прем'єр Ф. Лизогуб, міністри О. Рогоза, М. Василенко, М. Чубинський, Д. Дорошенко, та інші були вихідцями з козацько-старшинсько-гетьманських родів. Їх предки, що будували кар'єру в Російській імперії русифікувалися, і саме це середовище призвело до створення прошарку людей з роздвоєною національною ідентифікацією, які вважали себе одночасно і малоросами (українцями) і великоросами (росіянами). Прикладом цього був і сам П. Скоропадський як людина двох культур - української та російської [4, с. 51].

Гетьманська правляча еліта усіляко намагалась проводити в Україні буржуазні, ринкові реформи, що фактично наближає її до еліти сучасної України. Також необхідно відзначити великий внесок П.Скоропадського в розвиток науки і культури, що дало поштовх до посилення української політичної еліти 1918 року та майбутніх поколінь.

Література:

1. Винниченко В. Відродження нації. Київ-Відень, 1920. Ч. II. 328 с.
2. Вороненко В., Кістерська Л., Матвеева Л., Усенко І. Микола Прокопович Василенко. К.: Наукова думка, 1991. 272 с.
3. Гончарова О.С., Матета О. А. Політична еліта України: лекційний курс і практикум: Навчальний посібник. Харків: Антиква, 2018. 234 с.
4. Зеньковский В., протоирей. Пять месяцев у власти (15 мая – 19 октября 1918 г.) : Воспоминания. М.: Крутицкое Патриаршее Подворье, 1995. 240 с.

5. Пиріг Р. Військова еліта Української Держави: еволюція політичних лояльностей. *Український історичний журнал*. 2018. № 4. С. 46-67. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2018_4_5 (дата звернення: 5. 03.2021)
6. Пиріг Р. Я. Правляча еліта Української Держави 1918 року: проблеми національної ідентифікації. *Національна та історична пам'ять*. 2013. Вип. 7. С. 48-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ntip_2013_7_9 (дата звернення: 10. 04.2021)